

XARİBÜLBÜL İLƏ HƏSBHALIM...

"Yaxşı ki həsrətin tütüsü yoxdur,
Göz gözü görməzdi yer kürsində"

Hüseyin ARİF

...İllərlə 8 mayı ürək ağrısı ilə keçirdik. Bitməyən saatların qarşılının yavaşılığı gün oldu illərlə 8 may.. Beynimiz, ruhumuz, əhvalimiz işğal olunurdu o gün.. İndi də 8 may yaxınlaşdırıcı o hissələr çülgayır qəlbimi.. İnsanın yarası sağalsa da, bəzən izi qalır, sizildiyir xatırladıq.. Szizdayan sağlamış yaramız Şuşa kimi...

Suşaya 44 günlük mühəribədən sonra ilk sefər etmə şansı olanlardan biri də mən idim.. Hələ doğma Şuşasına qovusa bilməyən minlərlə Şusalıdan da qabaq.. Bu səbəbdən Şuşa təssüratlarını gəzdiyim. Bir neçə il yazdlarımları publikaya təqdim etmədim. Şusadan idarəgin olmuş, ata-babasının kabrinə ziyarət edacəyi günər gülzər, gönzündə Şuşanın rəsmini daşıyan insanların haqqı idi o yəzdi. Beləcə düşünərən üç il arxada qaldı, amma manım Şuşa təssüratlarını təzə qaldı, köhnəlmədi. Heç as kilmədi..

Səfər zamanı yazdıqlarımı indi də oxuduğca təsirlənərim, ürəyimin telləri szıldırıv.. Bəzəgazma çatımcı zəhər dədanın sirin bir dəvə var o günələrin. Qəhrənləndirib bogan, sel kimi axan göz yaşına dənən, sonra da taskinliklə dərinəndən köks ötdürüb manı özüma gətirən.. Mən indi anlayıram müqaddəs ziyarətgahdan qaydanların təssüratlarını danışarkan nə üçün ağladığını. Mən indi anlayıram onların bogazında düyümlənib də gətirə bilmədiklərinin...

30 may 2021-ci il.

...Autobus sürətlə iralilədikcə beynim də eyni sürü alırdı, illərlə yaşadıqlarımız kino lenti kimi özümün öündən keçir, yol boyu pəncərenin o üzündən şütyüb keçən ağaclara, binalara ilisib qaldı, ardınca başqa xatirələr gotirirdi.. "O gün olsun bu bayramı Şuşada, doğma Qarabağımızda qeyd edək".... "O gün olsun torpaqlarımız düşməndən azad edilsin".... "O gün olsun..." O GÜN idi! Artıq arzu deyildi. Gerçək idi, xəyal deyildi, həyat idi, yuxu deyildi, həqiqət idi, O GÜN idi! Şükürler olsun ki, O GÜN idi... Biz Şuşaya gedirdik...

Səhər tezdən yola düşəndə, autobusun tekərlərindən qabaq bizim ruhumuz pərvəz edib yola çıxmışdı. Səyahətimiz yüksək əhvali -ruhiyyədə başlaşmışdı. Zərafət deyildi, bənəcə saatdan sonra Şuşanı görəcəkdir. Hər ilin 8 mayında bizi yasa boğan yurd yerimiz indi ziyrəsində üçəngili bayraqı ilə bize qacaq açmışdı. Məktəblilərin mahni oxuyub rəqs etməleri (autobusda mümkün olduğu qədər) sevincini ikiye qatlardı. Sağirdlərim bi festivali qazanmışdır. Qürülənmiş, özlərin forqlı hesab etmek haqları idi. Onlara baxdıqça tam da onların yaşında olduğunu dövrləri xatirliyirdim; hər gün şəhid xəberləri ilə bölgündüğümüz, işğal xəberləri ilə qəhrədən ölüb dirildiyimiz o qara günləri. Yaxşı ki zaman durmur, vaxt domdur, elə hey irəlileyir. Biz de bu vesile ilə zamanın çarxında yaşadığımız dördlərdən uzaqlaşırıq...

Bir neçə saat yol getdiyindən sonra yoluñ sağında qəlbimizi riqqatə getirən O yaxının yazıldığı lövhəni gördük: İşğaldən azad olumuş torpaqlar. Füzuli. Zəfər yolu. Ruhumuz cənətinə görək xəyalı ile çirpinərən gözümüzü dağdırılmış ocaqları, viran qalmış evləri seyr etməyə başladı, lal bir səssizlik, dönmüş tebəssüm bütün autobusları bəşin götürdü, bayadın deyib-gülən məktəblilərin heyrətə etrafı seyr etmələri nəzərimdən qaçmadı. Tarixi kitablarından oxuyan geleceyimizin qurucuları onu gözləri ilə gördürüler. Sanki dərəcə eyani väsait götürmişdik...

...Qabaq oturacaqda sessizcə ağlayan (buna ağlamaq da demək olmazdı, cünki yaşlar qeyri-ixtiyari hamımızın gözündən üzülaşğı yol salmışdı) Ceyhun Əsgərxanlı var idi. O Ceyhun ki, 30 il əvvəl körpə yaşlarında bir su çəlləyinə内心にいる) içinde yaxınlıqları ilə birgə yurdundan, elindən didigən olmuşdu. Qaçın düşəndə görmədiyi yollara indi sakitcə baxa bilmirdi. Ağlayan o idimi, ya içində

olen 6-7 yaşlı körpə Ceyhun idimi, ayırd etmək olmurdı. Ona baxdıqça bu müqəm ustasının səsindəki yanığın qaynağını görür, dərk edirdim. Nə qədər xahiş etsek de, yolboyu oxumax istəmedi, ya da oxuya bilmedim. Onsuz da heç kimde əylenmək həvəsi də qalmamışdı. Sanki avtobusdakıların üstüne hemin o su çəlləyinin suyunu çiləydi, buz kimi...

Pəncəredən görünen həqiqət idimi, kino idimi?.... Ah viran qalmış memlekətim, ah cənnət məkanım, səni nə hala salıb? O daşları qoparanda niye daş dönmədilər, görsən? o yolları dağdanda niye yere batmadılar, görsən? Ah başbeləli millətim, bən düşmənin mərdi düşəydi pətinya. Bari namərd olmayıyadı qoşuların... Son u qəder mərd olunca hardan bılıb idin məkrli düşmənin qəlbindəkiləri.

Dağ yuxarı qalxdıqça dönüb arxaya baxırdıq. Tariximizin dolanbacları kimi idi arxada qoyduğumuz yol: yollar dağların başına dolanmışdı, ilan kimi qurulub qalmışdı arxada. Xankəndi sliminə içində idi sanki, amma hələ ona Şuşa yolundan baxırdı...

Bir az da getdiq ve Şuşaya çatdıq. Elə Şuşa da biza çatdı... Illərin həsrətləri qovuşdu. Görmedən sevdiyimiz, uzaqlarda döyünen ürəyimiz Şuşada idik. Sən demə, İsa bulğası imiş 30 il gözümüzən axan, demə Cidirən otları imiş burnumda tütnə, demə, men imişəm o torpaq altında yatan... yoxsa Şuşaya ilə addımımı atanda bu qədər si-zildəmadımn. Ayağımı yere basmağa tərəddüd etməzdim...

Günün ikinci yarısı Şuşanı gözəmeye çıxdıq. Bir həyət var idi. Keçip baxdıq, yenice yağmış yuyub təmizləmişdi divardakı tozu, həyətin kimsesizliyi çəkilmişdi sanki o yağışın suyu ilə, həyət üzümüze güldürdü, o da anlaşılmışdı... Kim bilir, kiminsə no vaxtsa bulaqdən çəkiyi açıq çeşməden doyunca içdiq.... Həyətin lap konarında viran qalmış ocaq daşlarının arasından səlvinmuşdu küller, doğma Şuşada. Xocalınlı xatırlatdı, o qapqara kül topası. Hələ de eyni düşüncəyəm, eyni təsəvvürdəyəm (mən Xocalınlı heç vaxt görməmişəm)-Xocalı qapqara kül içində kömürə dönmüş ağacların ehətəsində... Min illərə yağış yağışa, yuyulub ağmazm o kömür rəngli şəhərəm... Çəşmələr aşib- daşsa da, keçənən içimzəki yanğı...

Bizi görüb digər yoldaşlarımız da gəlmisdilər həyət... Həyət canlanmış, sən deyib -güləmlərə qərq olmuşdu... Mən isə hələ də dağlıq ocaq daşlarına baxırdım... Təkəşənu bu ocaq daşının yanında nə qədər çömləb oturduğumu bilmədim, bircə onu bilirom ki, ayağa qalxanda öündəkəi bir ovuc kül yaşalarə bələnmisdi.. Ürəyimdə isə hələ də dağlıq ocaqla danişirdim:

Üç daş alıb bu xaraba,
bu uculmuş divardan bir ocağı qura bilsəm,
Bu ocağa kösəv olmuş budaqları
yeno tokrat, yığa bilsəm,
Bir ocaq da mən qalasanı bağrmadı
o tonqalın bənzəri
ləsinəmri bu ev-əsik,
vətənimin viran olan yerləri.....
Görən, ruhlar oyanarmı bu ocağın tütüsünü?

Görən, hamı qızınarmı o ocağın istisnə....?

Buz bağlaşa da kipriyimdəki yaşlar, üreyimizdə yanarı atəş idı Şuşa... Artıq bir sərnişin arayışında idim... Üstüme sırayan serin su manı fikirdən ayrıdı; uşaqlar (məktəblilər) su şlançı ilə bir-birini isladıb oylenirdilər. Onlar da Şuşanı doya-doya yaşamaq istyayırlırdı, her şəyə toxunmaq, her yerdə isə salmaq, her otu qoxlamaq en böyük zövq idi onlar üçün. Haqlı idilər, sevinç zamanı idi...

Axsəmüstü müşəhr Qala divarlarının ziyarətində idik... Ottarın içinde qan rəngində bir lale üzümüze güldürdü... Qala içinde açan lale, şəhidimən al qanına bənzəyirsən- dedim öz-özüme ...Getdikə o məmən gözümə xaribülbül kimi görünürdü :

Şəhid ruhun heyretisan , xaribülbül,
Son qızımız, geliminiq yeyretsin, xaribülbül...
30 ilde qeyrətme yağan yağışdan cürcərdin ,
Meydanlarda tekəşəna qalan ərdin, xaribülbül.
Qədəm tari məslimlərdən aram ilə süzülen
Nəğmə idin, nığıl idin, fəryad idin, xaribülbül,
Xan eminin zəngülesi, Üzeyirin cengisiyin xarıbülbül...

1 iyun 2021-ci il.

Böyük gün. I Beynəlxalq Uşaq Festivalı . Səhər erkən gözlərimizi açıb tekrar sevinmişdik. Şükürler olsun, yuxu deyilmiş, həqiqətən Şuşada sərin bir sahəre oyanmışdıq. "Könülüm keçir Qarabağdan" adlı festivala könülümünə kəcdiyi yerdən özümüz keçerek qatılmışdıq, bizdən xobərti yox idi. Sağirdlərim " Müqəddəs ruhlar, sənməyen ocaqlar" (ssenəri de, rejissorluq da mənə aid idil) adlı sahnenin personajlarının geyimində idi. Babek, Natəvan, İbrahim xan, Penahəli xan, şah Xətayi, Qacar, iki esger, bir de ruhlandırdı xəber vərən abid tarixin dərinliklərindən sıyrılmış çıxmış kimi yoxdu. Şuşa küçələrində näğıllər aləminə düşmüş kimi idik. Sağirdlərini özləri bir rəfat kimi hiss edirdilər. Zərafət deyildi, onlar respublikə məktəbilərinə内心にいる) içərisində dram nominasiyasında seçilmişlər idilər.

Festivali etdi, kəlmə ilə, möhtəşəm idi...

...Və bize xaribülbül verdilər... ter-tezə, yenice açmış, Şuşa torpağında böyümüş. Hami görünə sevindi, toxundu, qoxladı, eziçildi... Mən nə oldu? Niye sevinmişdim onu göründüm? Xaribülbül çıçək asığı bülbül misali tamaşa etməyə başladım ... O gün surəti durlğun xeyalinin güzgüsüne düşündə xatirələrinə bağlı çözüldü, fikirlər sel kimi üstüme axın etdi... Niye ondan qan qoxusu gəlirdi? Bu çıçək məni bambaşqa bir dünyaya atdı; çıçəyin elvan leşkələrində şəhidimən tekəşəna ağlış asırıyesir qız-golinimizin siması canlanırdı-məhzun, güñahsız, dərli, zamanın yoluçuluğunda dar qaranlıq dalamlarında itin qız- golinimizin siması... Bu çıçəyin dili olsa nələr danışardı... Amma deyəsən mən da-nırsımlı qəlbimde, sessizcə:

Xanbūlbül

Kövrək gülüm,
inə ruhluum,
qolundakı zencirləri
qıran mələk ...
Xaribülbül, şəhidimən qoxlaşdırıb son çıçəyim, namərlərin caynağında səni halsız gərən igid telino işgal çəkdimi?

Hiss etdiyin o doğma ses, isti nəfəs

De, sevinçin yetdimi?

Xaribülbül, şəhidimən son şəhidi,

Onu sən nəfəsində, o sessizcə nərəsində

De, sakitəye uyudunu?

Xaribülbül, qəher məni yaman boğdu,

Deməye sözüm lap coxdı

De,susduşularımı duydunu?

....Yaxşı ki Cidirdə idik... Bəlkə Cidir düzündə olmamız meni bi fikir selində boğulmağa qoydurdu. Men ilk deyə id ki , sevinçin şirinliyi qədər kedərin acılığını bir arada bu qədər qüvvəti yayaşdırıb... Bəlkə, hardasa, sevinçdən önlər belə yaşıyabırlar həsrət...vüsalı...

... 44 günlük mühəribədə öyrəndim ki, bizi biz edən on önemli təfərifimiz vəfəli, sedəqəti olmağı müraci. Yaralı döyüş yoldaşına cıynıne alb vuruşan oğlu səni bitirən torpaq yetirə bilərdi ancaq... Bəlkə də onun ruhundur sendə yaşıyan. Bəs son o qədər qüvvəti bir ruhu bu zərif vücudunda neçə daşdır, xanbūlbül?....

... 44 günlük mühəribədə öyrəndim ki, bizi biz edən on önemli təfərifimiz vəfəli, sedəqəti olmağı müraci. Yaralı döyüş yoldaşına cıynıne alb vuruşan oğlu səni bitirən torpaq yetirə bilərdi ancaq... Bəlkə də onun ruhundur sendə yaşıyan. Bəs son o qədər qüvvəti bir ruhu bu zərif vücudunda neçə daşdır, xanbūlbül?....

(Davamı 7-ci səhifədə)

XARIBÜLBÜL İLƏ HƏSBHALIM...

(Əvvəli 5-ci səhifədə)

...Vaqifin məqbərəsi.

“Vaqif, ey sərvərim. Ey tacıdarım...” Cıdır düzünə mənə qatan minlərlə səbəbimizdən biridir bu məqbərə...Vaqifin itmiş məzarının, əbədiyaşar ruhunun keşikçisidir bu ziyanatgah...Yol boyu aşağı enirik.Qanlı əlbayaxa döyüşün getdiyi, çox şəhidin elə oradaca dəfn olunduğu o yer-lövhədə yazılınlardan öyrənirik bu məlumatı. Sadecə uzaqdan baxa bilərik. Ayağımın altına diqqətlə baxıram. Əzilən otlardan, yabanı güllərdən üzr istəmək keçir könlümdən... “fələklər yandı ahımdan”ın mənasını indi dərk edirəm deyəsən...

O çəkilən ahdan fələk yandımı?

Yoxsa etdiyini o da dandımı?

Görəsən, bu güldür, yoxsa candırmı?

Yolboyu tökülmüşük, ayaq saxlayırıq, toxunuşuq, baxırıq, müzakirə edirik, bəzən də sadəcə ah çəkməklə kifayətlənirik; hər kəs vətəndə vətənlə vüsəlini bir cür yaşayır.Dəyişməyən, hamı üçün eyni olan bir şey var: lövhələr. Üzərində “minalanmış sahə, kecmək qadağandır” yazılış lövhələr...

Meydanın ortasında bizi xan qızı Natavan, Üzeyir bəy, Bülbül qarşılıyır. Heykəl gülümseyərmi? Gülümşəyirdilər...Həm də gülə yarası aldıqları halda...Elə cavan, şəhid əsgerimin özü kimi...

Bir qədər aralıda Realni gimnaziya. Arxamız-

da isə xan qızının imarəti var idi. İkisi də dağıdilmiş, viran qalmışdı.... Mədəniyyətmizə atılan gülə yerləri heykəllerin üstündə, , tariximizdən qoparılan kərpiclər xarabalıqların arasında, Yerə düşmüş şüşə kimi çiliklənmiş arzular da torpağın altından qalmışdı...

Ah Şuşa, nələrə şahidlilik etmişən....
Axşamüstü Bakıya tərəf yol aldıq.Gözümüzdə Şuşa, könlümdə xaribülbüllə vidalaşırdı...

...Şuşanın əhdinə vəfalı qızı
əzildi, qırıldı.
öləmedi, yox, yox...
dözdü şaxtaya da, dözdü qara da,
əli qanlı düşmən vursa yara da...
Ömrün baharında durdu, dayandı.
Nə payız xəzanı soldurdu onu,
nə qanın dondurdu qışın çovğunu..
Qəlbdə Xan əminin həlim səsiylə,
ağladı yanıqlı zənguləsiylə,
titrədi ləçəyi,
soldu növrağı
üşüdü duyanda yad kəlmələri,
necə qəbul etsin o gölmələri...?
Pozmadı halını nə yad kəlməsi,
Nə ikrəh gülüşü,
Nə çəkmə tozu,
Nə də ki unutdu ona zillənən mənasız baxışlı o
donuq gözü...

Ölmədi, yaşadı o dan ulduzu,
Şuşanın həm zərif, həm məqrur qızı!
Onsuz qarşılıq gör neçə yazı.....

...Yenə yaz gəldi ömrümüzə, bu dəfə bütün dünya çiçəkləndi. Göy üzü yenə mavi geyindi, saçlarına rəngbərəng göyqurşağı taxdı, qəlbimizin yaraları sizləsa da, bu baharin mehi sərinlik gəttirdi üreyimizə. Ətirli havanı sevinclə ciyərlərimizə çəkərək yola davam edirik. Nə gözəl hissdir istədiyin vaxt Şuşaya gedə biləcəyini anlamaq, onu sürətlə davam etdirilən tikinti işləri ilə baş-başa qoyub çıxməq, nə gözəl hissdir növbəti dəfə gələndə görəcəyin gözəllikləri təsəvvür etmək, Şuşadan bunu müzakirə edərək ayrılməq. Nə gözəldir Şuşalı Vətən, nə gözəldir Vətəndə Şuşa...

.... Nə gözəldir heç yerində qalxmadan qələmin ucundan vərəqəcən yol almaq. Bir nöqtədən hərəkət edib bir dünya sevinci bölüşmək. Nə gözəldir hiss və duyğularını olduğu kimi ifadə edə bilmək. Sözlər səni boğarkən onları yaxalayıb mürəkkəbə batırmaq və sözə çevirib havaya uçurmaq. Ürəyini boşaltmaq. Frans Kafkanın da dediyi kimi : “Dünyadakı ən gözəl şey hiss və duyğularını ifadə edə bilməkdir, əks halda boğularsınız.”

*Mahrux DÖVLƏTZADƏ,
ADPU-nun müəllimi,
f.ü.f.dok.*